

PRIKAZ KNJIGE: ŠIME STARČEVIĆ – OD RIČI DO RIČOSLOVJA

Anastazija Vlastelić*
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Diana Stolac, Vesna Grahovac-Pražić: Šime Starčević – od riči do Ričoslovja. Gospić: Državni arhiv u Gospiću, 2015., 226 str.

Monografija *Šime Starčević – od riči do Ričoslovja* Diane Stolac, redovite profesorice u trajnom zvanju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, i Vesne Grahovac-Pražić, docentice na Odjelu za nastavničke studije u Gospiću Sveučilišta u Zadru, jest ne samo prvi cjelovit prikaz života i djela jezikoslovca i teologa koji je svojim djelima ostavio trajan pečat u hrvatskoj kulturi već i izuzetan primjer uspješnih sinergija: dviju plodnih uglednih znanstvenica s dvaju hrvatskih sveučilišta s višedesetljetnom tradicijom znanstvenoga bavljenja hrvatskom jezičnom povijesti, ali i sinergija filoloških analiza, odnosno jezika i književnosti, s naglaskom na važnosti isticanja uloge jezika u valorizaciji (i revalorizaciji) onodobnih jezikoslovnih, ali i društvenih, političkih i uopće kulturnih zbivanja na ovim prostorima.

Šime Starčević, premda primarno svećenik i teolog, danas je poznat i priznat upravo po svom jezikoslovnome radu, točnije po djelovanju koje se danas naziva jezičnom politikom i planiranjem jezika. Jezičnom se politikom Starčević bavio ustrajući u zalaganju na jezičnim oblicima javne komunikacije temeljene na hrvatskom jeziku, konkretno na ličkim novoštokavskim ikavskim

---

* avlastelic@ffri.hr

govorima, te sustavnim upućivanjem na važnost normiranja hrvatskoga jezika. Planiranje jezika, odnosno konkretizacija jezične politike, u Starčevićim je jezikoslovnim radovima i danas jedan od najboljih pokazatelja novoštokavskoga obilježja standardizacije hrvatskoga jezika prije same kodifikacije novoštokavske norme, ali i, takav, bez posuđenica, potvrda njegove onodobne izgrađenosti.

Zahvaljujući prosvjetnoj politici francuskih vlasti, koja je poticala njegovanje narodnoga jezika u obrazovanju i svakodnevnoj administraciji, Šime Starčević 1812., u dobi od 28 godina, objavljuje dvije, za hrvatsko jezikoslovlje, neprocjenjive gramatike, *Novu ričoslovicu iliričko-francesku* i *Novu ričoslovicu iliričku*. Prva je hrvatska prerada velike Mozinove francuske gramatike, a namijenjena je učenju francuskoga jezika, no ona, kao priručnik za učenje francuskoga jezika, prema svemu sudeći, na ovim prostorima nije ostavila značajnijega traga.

I drugu krase epitet „prva“ jer je prva koja hrvatski jezik opisuje hrvatskim jezikom, a ona je po mnogim svojim opisima (npr. novoštokavski naglasni sustav, kategorija roda, kategorija određenosti i neodređenosti) „vrhunsko jezikoslovno djelo jer su spoznaje o pojedinim jezičnim kategorijama u skladu sa suvremenim i jer mogu proći sve suvremene znanstvene provjere“ (197), zaključuju autorice.

Premda nerijetko isključiv i neopravdano kritičan u svojim komentarima drugih onodobnih jezičnih rješenja, Starčevići se brojni prikazi gramatičkih pravila i jezičnih savjeta te polemike, kritike i recenzije, koje je objavljivao u *Zori dalmatinskoj* i *Glasniku dalmatinskom*, i danas, navode autorice, „odlikuju logikom i humorom“, koji tada, sredinom 19. st., „njegovi protivnici nisu mogli, htjeli razumjeti ili su držali da je njegovo duhovito izrugivanje zapravo neznanje“ (141).

Ostavši prilično usamljen u svojim jezikoslovnim ciljevima, Starčević se okreće prosvjetiteljskomu radu te pisanju didaktičko-vjerskih i teoloških djela ne posustajući, dakako, pritom u svojim jezikoslovnim nastojanjima i javnoj kritici onodobne društveno-političke situacije. Svoja je djela vjerske tematike prilagođavao sredini, vremenu, čitateljima, ponešto dodavao i dotjerivao, a u jeziku ostao dosljedan jasnom i prirodnom izrazu, pročišćenom od bilo kakvih

nejasnoća, i naraciji prilagođenoj potrebama duhovne prosvjetiteljske pedagogije i didaktike.

Dapače, parafrazirat ću msgr. dr. Milu Bogovića, umirovljenoga biskupa ličko-senjskoga, koji u Proslovu knjige kaže da je upravo svijest o važnosti širenja Riječi Božje govorom koji je „na najvišoj mogućoj razini razumijevanja i ljepote“ potakla Starčevića na „proučavanje logike slaganja i povezivanja riječi“.

A da je sve dosad rečeno i napisano o „najznatnijem licu naše dopreporodne književnosti“, kako je Starčeviću laskao Branko Vodnik, svjedoči i drugo po veličini poglavlje knjige pred nama: *Rukopisna ostavština Šime Starčevića*. Je li ta ostavština doista nastala iz Starčevićeva pera? Ako jest, sadrži li i treću gramatiku hrvatskoga jezika, koju navode neki njegovi proučavatelji? Riječ je, naime, o dijelu ostavštine misionara hrvatskih iseljenika u SAD-u, kulturnom djelatniku i vjerskom piscu Ličaninu Martinu Davorinu Krmpotiću (1867. – 1931.), koja se čuva u Arhivu Hrvatske provincije Družbe Isusove u Zagrebu. Njezin su dio i dva omota rukom pisanih tekstova, „Jezikoslovna djela“ (devet svezaka, mahom posvećenih jezikoslovnim temama i pisanih za potrebe puke, te jedan udžbenik iz matematike) i „Vjerska djela“ (sedam svezaka vjersko-prosvjetiteljske tematike), među kojima su i rukopisi pripisani Šimi Starčeviću.

Zbog svoje kvantitativne i kvalitativne veličine korpus postaje dijelom istraživanja na znanstvenoj potpori Sveučilišta u Rijeci „Hrvatska pisana baština od 17. do 19. stoljeća“, voditeljice prof. dr. Diane Stolac, a u sklopu koje je iscrpna istraživanja na korpusu radila i Darja Šupljika, doktorandica na Doktorskom studiju „Povijest i dijalektologija hrvatskoga jezika“.

Ipak, Diana Stolac i Vesna Grahovac-Pražić opravdano zaključuju da će tek dugoročnija višerazinska analiza više od 600 listova jezikoslovne i vjersko-prosvjetiteljske tematike, i usporedba s objavljenim Starčevićevim djelima moći dati odgovore na ova i brojna druga pitanja, ali i dopuniti praznine, kako one o životu i radu Šime Starčevića, tako i one vezane za prijelomno razdoblje u oblikovanju novije jezikoslovne, ali i uopće kulturne, povijesti našega naroda.

Zahvaljujući višegodišnjem jednakom istraživačkom žaru i znanstvenoj znatiželji kojom su autorice prikupljale i valorizirale sve dosad napisano o

Starčeviću životu i radu (uključujući i nekoliko vlastitih radova o različitim područjima njegova zanimanja) te tu građu dopunile dugo od očiju javnosti čuvanim rukopisima, danas je pred nama prva monografija o Šimi Starčeviću.

Vrijednost ove, 16. knjige edicije Prilozi za povijest Like Državnoga arhiva u Gospiću, čijih 226 stranica urednički potpisuje njegov ravnatelj Ivica Mataija, potvrđuju i ugledni recenzenti prof. dr. Josip Lisac sa Sveučilišta u Zadru i izv. prof. dr. Ines Srdoč-Konestra sa Sveučilišta u Rijeci, a prepoznaju i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske te Sveučilište u Rijeci i Zaklada Sveučilišta u Rijeci.

Premda je u ovom predstavljanju prednost dana okosnici knjige, odnosno Starčeviću jezikoslovnom i vjersko-didaktičkom radu, valja reći da je uvodno poglavlje, o povijesnim, geografskim i suvremenim značajkama Like i njezinih žitelja, neophodno za razumijevanje lika i djela ovoga tihog pregaoca.

S druge pak strane, iako svojom iscrpnošću i zaključcima ova monografija zaokružuje govorenje o Šimi Starčeviću, barem što se njegovih objavljenih djela tiče, završno poglavlje *Šime Starčević – dva stoljeća poslije* otvara nove izazove budućim istraživačima.

Popis od gotovo 200 izvora literature te sažeci na engleskom i njemačkom, talijanskom i francuskom (u prijevodu Saše Čohar-Mančić, doc. dr. Corinne Gerbaz Giuliano te Tatjane Paškvan) još su jedan jamac znanstvene izvrsnosti ove knjige, ali i poticaj za daljnje bavljenje i Šimom Starčevićem i njegovim *ričima*. Jer, kako sam Starčević završava jednu od svojih propovijedi: „Naša je dakle dužnost, da i mi ovu svetu baštinu, kaku smo ju od naših praotacah, primili, našim potomcima virno predamo“ (*Homilie*, 265).

Na kraju valja zaključiti da je Šime Starčević bio i do kraja života ostao Ličanin iz Velikoga Žitnika. Svestran i jednako predan i savjestan u svim poslovima i dužnostima koje je obavljao, ostavio je neizbrisiv trag u oblikovanju hrvatskoga kulturnoga identiteta; između ostaloga, i kao svijetli primjer odgovornoga planiranja jezika, koji sjedinjuje tekovine naše pisane baštine i gramatičarske tradicije, te sustavne jezične politike zahvaljujući kojoj danas možemo birati budućnost hrvatskoga jezika.